

Araştırma Makalesi

CERRAHİ HEMŞİRELERİNİN COVID-19'A YÖNELİK DUYGU VE DÜŞÜNCELERİNİN ÇİZİMLE İFADESİ

Şule OLGUN¹, Cansu Hazal YANARDAĞ²

Öz

Amaç: Bu çalışmanın amacı cerrahi hemşirelerin Covid-19'a yönelik duygu ve düşüncelerinin çizimle ifade edilmesidir.

Yöntem: Araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini özel bir hastanenin cerrahi servis, ameliyathane ve yoğun bakım servislerinde çalışan 160 hemşire oluşturmuştur. Örneklemi araştırmaya dâhil olmayı kabul eden 144 hemşire oluşturmuştur. Hemşirelere sosyodemografik özelliklerini belirlemeye yönelik 12 adet çoktan seçmeli ve Covid-19'a yönelik duygu ve düşüncelerini belirlemeye yönelik 2 adet açık uçlu soru sorulmuştur. Ayrıca hemşirelerden Covid-19 tanılı hastaya bakım vermenin kendileri için neyi ifade ettiğini belirtmeleri istenmiştir. Hemşirelerin yorumları betimsel analiz yöntemiyle yorumlanmıştır. Toplamda 34 adet çizim yorumlanmıştır. Çizimler tematik kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir.

Bulgular: Araştırmada hemşirelerin %71.3'ünün kadın olduğu, hemşirelerin aile üyelerinde Covid-19 tedavisi görmüş olan %52.5 hemşirenin olduğu ve hemşirelerin %26.3'ünün ikinci derece yakın akrabalarının tedavi gördüğü, hemşirelerin aile üyelerinden %16.9'unun Covid19 sebebiyle vefat ettiği ve vefat eden bireylerin %11,3'ünün ikinci derece yakın akrabalarının olduğu belirlenmiştir. Çizimlerde ise maske kullanımının hayatın bir parçası olduğunun farkındalığı görülmekte ayrıca ağız kısmındaki ifadeye bakıldığında bireylerin bu durumdan memnun olmadıkları görülmektedir. Genel olarak üzüntü, umutsuzluk ve karamsarlığın hâkim olduğu görülmektedir.

Sonuç: Yapılan araştırma sonucunda hemşireler; "mesleklerini büyük fedakârlık ve özveriyle, kutsal bir görev sayarak ve onur duyarak yerine getirdiklerini" ifade etmişlerdir. Bize düşen kıymetli hemşirelerimize duyduğumuz saygı ve takdiri gösterebilmek için kişisel ve mesleki alanda güven ihlalinde bulunmamaktır.

Anahtar Kelimeler: Cerrahi Hemşire, Covid-19, Çizim, Düşünce, Duygu.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Ameliyathane Hizmetleri Programı, İzmir, Türkiye, sule.olgun@kavram.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8037-9134.

² Öğr. Gör, İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Ameliyathane Hizmetleri Programı, İzmir, Türkiye, cansu.yanardag@kavram.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0710-0066.

Makale gönderim tarihi: 18.10.2022

Makale kabul tarihi: 30.01.2023

Künye Bilgisi: Olgun, Ş., Yanardağ, C.H. (2023). Cerrahi Hemşirelerinin Covid-19'a Yönelik Duygu Ve Düşüncelerinin Çizimle İfadesi. *Selçuk Sağlık Dergisi*, 4(1), 31 – 44.

Drawing Expression of Surgical Nurse's Emotions and Thoughts about Covid-19

Abstract

Aim: The aim of this study is to express the feelings and thoughts of surgical nurses about Covid-19 with drawings.

Methods: Mixed research method, in which qualitative and quantitative research methods are used together, was used in the research. The universe of the research consisted of 160 nurses working in the surgical service, operating room and intensive-care units of a private hospital. The sample consisted of 144 nurses who agreed to participate in the study. Nurses were asked 12 multiple-choice questions to determine their socio-demographic characteristics and 2 openended questions to determine their perspectives on Covid-19. In addition, nurses were asked to indicate what it means to them to care for a patient diagnosed with Covid-19. The comments of the nurses were interpreted with the descriptive analysis method. In total, 34 drawings were interpreted.

Results: In the study, 71.3% of the nurses were women, 52.5% of the nurses' family members were treated with Covid-19, and 26.3% of the nurses' seconddegree relatives were treated, 16.9% of the nurses' family members died due to Covid-19 and died. It was determined that 11.3% of the individuals who had second-degree relatives. **Conclusion:** As a result of the research, nurses; they stated that “we fulfilled our profession with great self-sacrifice and self-sacrifice, considering it a sacred duty and with honor.” To show the respect and appreciation to our precious nurses.

Keywords: Surgical Nurse, Covid-19, Drawing, Emotion, Thought.

1.GİRİŞ

2020 yılının pandemisi olarak bilinen Covid-19 dünya genelinde yaklaşık 14 milyon kişinin hastalanmasına, 820.000 kişinin ise ölümüne neden olmuştur ve bu sayılar her geçen gün giderek artmaktadır (WHO, 2020). Pandemi gibi akut gelişen sağlık krizi dönemlerinde sağlık personelleri normale oranla daha çok baskı ve stres altında çalışırlar çünkü tedavi gerektiren hasta sayısı artarken sağlık hizmetleri malzemelerinde kısıtlılık söz konusudur. Bu süreçte tüm insanlık risk altında olmasına rağmen en sık risk altında kalan grup sağlık çalışanlarıdır. Çin’de yapılan bir araştırmaya göre sağlık çalışanlarının hastalığa yakalanma oranlarının diğer insanlara göre 14 kat daha fazla olduğu belirtilmiştir (Lai vd., 2020). Sağlık personelleri çalışma alanları içerisinde hasta, hasta yakınları, kurumda çalışan personeller ve kendi aileleri olmak üzere çok sayıda kişiyle temas edebileceğinden çapraz enfeksiyona neden olabilmektedirler (Ho, Chee, ve Ho, 2020). Sağlık çalışanları içerisinde hasta ile teması en fazla olan meslek grubu hemşirelerdir bu nedenle vücut sıvıları ile teması fazla olan cerrahi hemşireleri covid-19 açısından en riskli gurubu oluşturmaktadır (Türk Hemşireler Derneği, 2020).

Salgının başından itibaren alınan tedbirler sonucunda bazı cerrahi işlemler sınırlandırılmış ancak acil müdahale gerektiren cerrahi işlemlere ara verilmeden devam edilmiştir (Forrester vd., 2020). Cerrahi işlemlerin devam etmesiyle sağlık çalışanlarının yaşadıkları stres giderek artmıştır. Stresin yanı sıra damgalanma, kişisel koruyucu ekipman yetersizliği, sosyal izolasyon, salgında ön sırada olmak, fazla mesai yapmak, olumsuz muamelelere maruz kalmak, aile sorumluluklarını yönetememek, hastalar için endişe etmek ve sınırlı kaynaklar gibi durumlar sağlık çalışanlarında psikolojik bazı sorunlara neden olabilmektedir (Galbraith vd., 2021). Çin’de 120 hemşirenin katılımı ile yapılan bir çalışmada hemşirelerde en çok somatizasyon ve paranoyak düşüncenin görüldüğü belirtilmiştir (Zhang, vd., 2020). Pandemi sürecinin uzun sürmesi nedeniyle hemşirelerde travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, anksiyete ve tükenmişlik durumlarının giderek artacağı düşünülmektedir (Shanafelt, Ripp, ve Trockel, 2020).

Covid-19’un hemşireler üzerindeki etkileri ile ilgili çalışmalar literatürde mevcuttur ancak hemşirelerin Covid-19’a bakışları hakkında sınırlı çalışmaya ulaşılmıştır ve çizimle ifade edilmesine yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Covid-19 ile mücadelenin en doğru şekilde yapılabilmesi için öncü grup olan sağlık çalışanlarının hastalığa karşı algılarının bilinmesi gerekmektedir. Yapılan araştırmada cerrahi hemşirelerin Covid-19’a yönelik duygu ve düşüncelerinin çizimle ifade edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda hemşirelere destek sağlanabilecek ve farkındalık oluşturabilecek konuların belirlenmesi hedeflenmiştir.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin her ikisi de kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini özel bir hastanenin cerrahi kliniği, ameliyathane ve yoğun bakım ünitelerinde çalışan 160 hemşire oluşturmuştur. Araştırmada evrenin tamamı örnekleme alınmıştır. Araştırmaya katılmayı 01.11.2020-31.01.2021 tarihleri arasında özel bir hastanenin İstanbul ve Bursa’da bulunan iki ayrı şubesinde cerrahi kliniği, ameliyathane ve yoğun bakım ünitelerinde çalışmakta olan tüm hemşireler (n=160) kabul etmiş ve çalışan hemşirelerin tamamına ulaşılarak araştırma verileri toplanmıştır. Ancak anket formunun son iki sorusunda yer alan açık uçlu sorulardan 13. soruyu yanıtlayan hemşire sayısı 144, 14. soruyu yanıtlayan hemşire sayısı ise 34 olmuştur. Hemşirelerin zaman yetersizliği ve çizim becerisinin olmadığını düşünmeleri gibi sebeplerle açık uçlu soruya (13. soru) ve Covid-19’a yönelik duygu ve düşüncelerini çizimle ifade etmelerinin istendiği soruya (14. soru) cevap vermekten kaçındıkları gözlenmiştir.

2.2 Veri Toplama Araçları

Araştırmacı tarafından literatür bilgilerinden (WHO, 2020; Lai vd., 2020; Ho, Chee, ve Ho, 2020; Türk Hemşireler Derneği, 2020; Forrester vd., 2020; Zhang, vd., 2020; Shanafelt, Ripp, ve Trockel, 2020; Galbraith vd., 2021) yararlanılarak oluşturulan anket formunda katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, çalışma yılı, çalıştığı birim, Covid-19 tanısı alma durumu, Covid-19 tanılı hastaya bakım verme durumu, aile üyelerinde Covid-19 tedavisi görülme durumu ve bu tedaviyi gören kişinin kim olduğu, aile üyelerinden Covid-19 sebebiyle vefat etme durumu ve bu kişinin kim olduğu sorulmuştur. Anket formu; pandemi sürecinde görevini icra eden hemşirelerin Covid-19’a yönelik duygu ve düşüncelerini belirlemeye yönelik 2’si açık uçlu sorudan oluşan toplamda 14 adet sorunun bulunduğu bir formdur.

Açık uçlu sorularda hemşirelerden Covid-19 tanılı hastaya bakım vermenin kendileri için neyi ifade ettiğini belirtmeleri istenmiştir. Hemşirelerin yorumları betimsel analiz yöntemiyle yorumlanmıştır. Daha sonrasında Covid-19’un kendilerinde çağrıştırdığı imajı bir A4 kâğıdına çizmeleri istenmiştir. Toplamda 34 adet çizim yorumlanmıştır. Çizimler tematik kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir.

Bireyin zihnindeki imaj sözlü olmayan bir bilgidir ve ortaya çıkarılması zordur. Bu araştırmada hemşirelerin hem görsel hem de yazılı olarak Covid-19’a ve Covid-19’lu hasta bakımına yönelik duygu ve düşüncelerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Hemşirelerin çizdiği resimlerden ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen yorumlar analiz edilmiştir. Görüşmede hemşirelere yönlendirilen sorular iki araştırmacı tarafından literatür bilgilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Hemşirelerden alınan geri bildirimler doğrultusunda geçerlilik sağlanmıştır. Farklı kategorilerde resim çizen hemşireler ile görüşme yapılmıştır. Görüşmelerde hemşirelerin çizdikleri resme son halini vermeleri ve ardından Covid-19 hakkındaki fikirlerini yazılı olarak ifade etmeleri istenmiştir. Hemşirelerin yorumları betimsel analiz yöntemiyle yorumlanmıştır.

2.2. İstatistiksel Değerlendirme

Araştırmanın verileri SPSS 21.0 paket programına aktarılmış ve analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesi için tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Hemşirelerin sosyo-demografik özellikleri dağılımından, hemşirelerin ve yakınlarının Covid-19 mutant virüsü ile ilgili veri dağılımından, hemşirelerin covid-19 tanılı hasta bakımının kendilerinde çağrıştırdığı duygu ve düşünce dağılımından elde edilen veriler yüzde (%) ve sayı (n) analizi ile rapor edilmiştir.

Toplamda 34 adet çizim yorumlanmıştır. Çizimler tematik kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Çizimlerin yorumlanmasında alanında uzman ve çizimlerin yorumlanması konusunda eğitim almış iki ayrı psikologdan destek alınmıştır. Çizimler ortak özelliklerine göre yüz, insan ve figür çizimleri olmak üzere üç ayrı kategoriye ayrılmıştır.

2.3. Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışmanın yapılabilmesi için araştırmanın yürütüldüğü hastanenin tıbbi direktöründen, araştırmaya katılan hemşirelerden yazılı onam alınmıştır. Ayrıca araştırmanın etik kurul izni Beykent Üniversitesi İlaç Dışı Klinik Uygulamalar Etik Kurulundan Etik izni alınmıştır (21.10.2020). Araştırma Helsinki Bildirgesi ilkelerine uygun olarak yürütülmüştür.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın analizleri sonucunda elde edilen bulgulara yer yerilmiştir.

Tablo 1’de araştırmaya katılan hemşirelerin sosyo-demografik özellikleri dağılımı verilmiştir. Araştırmada hemşirelerin %71,3’ünün kadın olduğu, %68,8’inin 21-25 yaş arasında olduğu, %78,8’inin bekar olduğu, % 51,2’sinin üniversite mezunu olduğu, %42,5’inin çeşitli cerrahi kliniklerde ve %33,1’inin yoğun bakımlarda çalıştığı, hemşire olarak çalışma süresi 15 yıl arasında olan %43,1, 16-20 yıl arasında olan ise %10,0 olduğu belirlenmiştir.

Tablo 1. Hemşirelerin Sosyo-Demografik Özellikleri Dağılımı

Özellikler		n	%
Cinsiyet	Kadın	114	71,3
	Erkek	46	28,7
Yaş	21-25	110	68,8
	26-30	27	16,9
	31-35	8	5,0
	36-40	6	3,8
	41-45	6	3,8
	46-50	3	1,9
	Medeni Durum	Evli	34
	Bekar	126	78,8
Eğitim Durumu	Lise	77	48,1
	Üniversite	82	51,2
	Yüksek lisans/Doktora	1	6
Çalışılan Birim	Poliklinik	33	20,6
	Yoğun Bakım	53	33,1
	Ameliyathane	6	3,7
	Klinik	68	42,5
Çalışma Süresi	1 yıl ve aşağısı	35	21,9
	1-5 yıl	69	43,1
	6-10 yıl	26	16,3
	11-15 yıl	14	8,8
	16-20 yıl	16	10,0
Toplam		160	100,0

Tablo 2’de araştırmaya katılan hemşirelerin ve yakınlarının Covid-19 mutant virüsü ile ilgili veri dağılımı verilmiştir. Araştırmada hemşirelerin %46,9’unun Covid-19 tanısı aldığı ve %69,4’ünün ise Covid-19 tanılı hastaya bakım verdiği belirlenmiştir. Araştırmada hemşirelerin aile üyelerinde Covid-19 tedavisi görmüş olan %52,5 hemşirenin olduğu ve hemşirelerin %26,3’ünün ikinci derece yakın akrabalarının tedavi gördüğü belirlenmiştir. Araştırmada hemşirelerin aile üyelerinden % 16,9’unun Covid-19 sebebiyle vefat ettiği ve vefat eden bireylerin % 11,3’ünün ikinci derece yakın akrabalarının olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2. Hemşirelerin ve Yakınlarının Covid-19 Mutant Virüsü ile İlgili Veri Dağılımı

Özellikler		n	%
Covid-19 Tanısı Alma Durumu	Evet	75	46,9
	Hayır	85	53,1
Covid-19 Tanılı Hastaya Bakım Verme Durumu	Evet	111	69,4
	Hayır	49	30,6
Aile Üyelerinde Covid-19 Tedavisi Görülme Durumu	Evet	84	52,5
	Hayır	76	47,5
Aile Üyelerinde Covid-19 Tedavisi Gören Kişi	Anne	10	6,3
	Baba	12	7,5
	Çocuklar	2	1,3
	Eş	9	5,6
	Kardeş	9	5,6
	İkinci Derece Yakın Akrabalar	42	26,3
Aile Üyelerinden Covid-19 Sebebiyle Vefat Etme Durumu	Evet	27	16,9
	Hayır	133	83,1
Aile Üyelerinden Covid-19 Sebebiyle Vefat Eden Kişi	Anne	1	0,6
	Kardeş	8	5,0
	İkinci Derece Yakın Akrabalar	18	11,3

Araştırmaya katılan 160 hemşirenin Covid-19 tanılı hasta bakımına yönelik duygu ve düşüncelerini yazılı olarak ifade etmeleri istenmiştir. Araştırma sorumuzu 144 hemşire yanıtlamıştır. Tablo 3’de hemşirelerin verdiği ortak ifadeler çoktan aza doğru sıralanmıştır. 3 kere Covid-19 atlattığını belirten bir hemşire; hastaları ile empati kurmasının daha kolay olduğunu ve onlara bakım ve tedavilerinin yanında psikolojik destek vermeye çalıştığını, mesleği ile gurur duyduğunu, mesleğini sevdiğini belirtmiş ve kendisinin bir kahraman olduğunu ifade etmiş ve eklemiştir “sevginin yenemeyeceği virüs yoktur”.

Tablo 3. Hemşirelerin Covid-19 Tanılı Hasta Bakımına Yönelik Duygu ve Düşünce Dağılımı

F[frekans]	Yapılan Yorumlar*
41	“Kaygı, endişe, korku, hüznün, üzüntü”
36	“Maske, bone, gözlük gibi izolasyon kuralları”
15	“Kendime ve sevdiğime Covid-19 virüsünü bulaştırma korkusu”
11	“Fedakarlık”
11	“Mesleki etik ilkelere uygun bakım verme”
10	“Hastalara bakım ve tedavinin yanında psikolojik destek sağlama, güvende olduklarını hissettirme”
8	“Risk”

8	“Hastalarımı iyileştirmeye yönelik verdiğim çaba sonucunda duyulan mutluluk”
8	“Hastaların taburcu olması sonrasında duyulan huzur”
8	“Hastaların tedaviye yanıt vermeleri sonucunda duyulan mutluluk”
8	“Hastalarına rahat nefes almalarını sağlamaları sonucunda duyulan gurur”
8	“Yenilecek bir salgın süreci”
8	“Kendimize ve ekip arkadaşlarımıza duyulan tam bir inanç”
7	“Ürkütücü”
7	“Bilinmeyene karşı verilen mücadele”
6	“Hastaların sağlığı için duyulan endişe”
6	“Alınan önlemler sebebiyle kısıtlı çalışma”
6	“Her koşulda her konu bakımından dikkat edilmesi gereken ağır hasta profili”
6	“Fazladan tutulan nöbetler”
6	“Yoğun çalışma saatleri”
6	“Her hasta ile aynı haklara sahip olan birey”
5	“Çocuğunu evde yalnız bırakmak”
5	“Çocuğunu hasta etmekten korkmak”
3	“Ömürden alınıp gidilen bir yıl”
2	“Mesleki açıdan kendini geliştirme imkanı”
2	“Hastalar ölümle yaşam arasında mücadele ederken onlara destek olabilmenin verdiği gurur”
2	“Sağlığın, özgürce sosyalleşebilmenin değerini anlama”
2	“Sağlık çalışanı olmanın zorluğu”
2	“Hemşire formalarının işinde kendini özelliikli hissetme”
2	“Hemşirelik mesleği ile onur duyma”

*Birden fazla yanıt verilmiştir

3.1. Cerrahi Hemşirelerin Covid-19’a Bakış Açılarını Belirlemeye Yönelik Çizimlerinin Uzmanlarca Yorumlanması

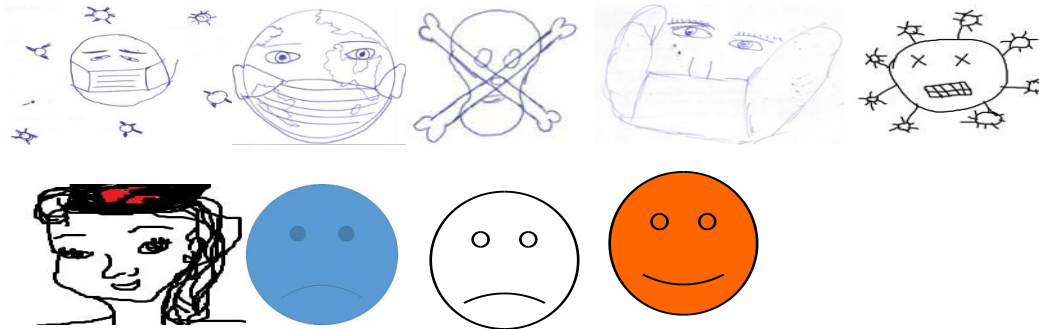
-Yüz Çizimleri

-İnsan Çizimleri

-Figür Çizimleri

*Toplamda 34 adet çizim yorumlanmıştır. Çizimler tematik kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir.

3.1.1. Yüz Çizimleri

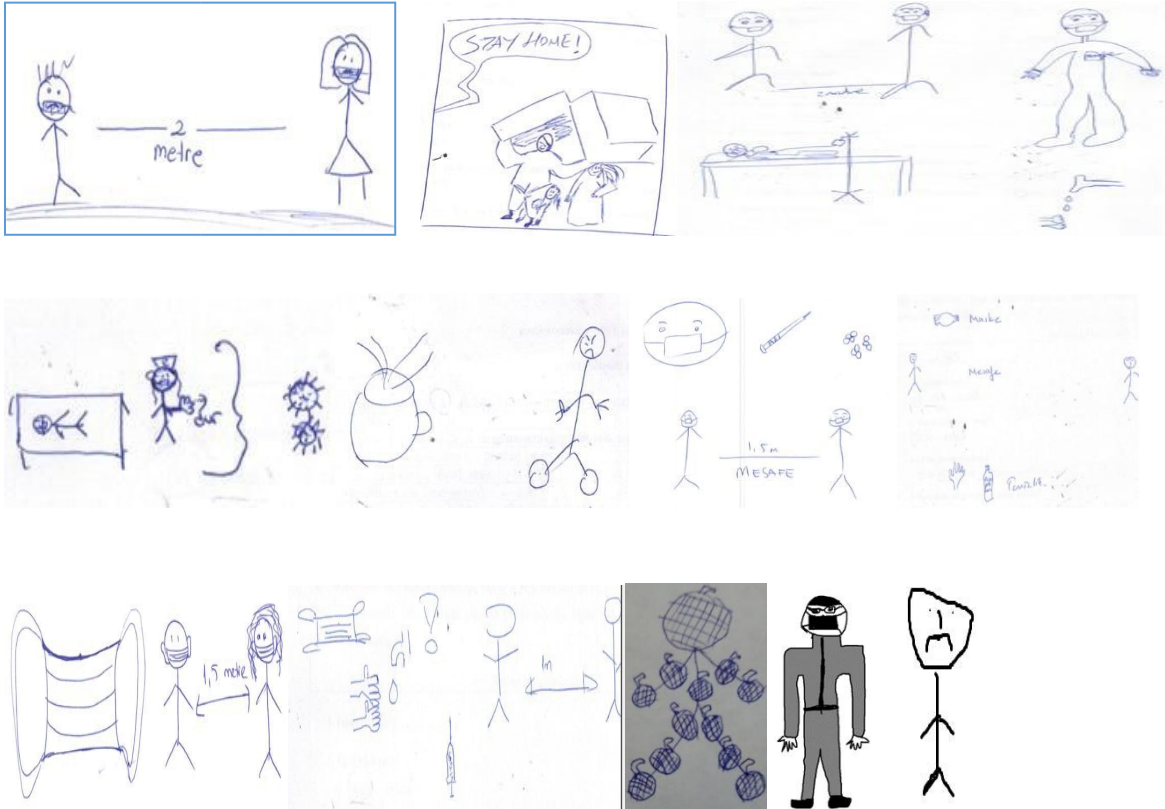

Toplamda 9 adet yüz çizimi yorumlanmıştır.

Yüz çizimlerine bakıldığında pandemi kaynaklı virüsün bireylerin hayatına yansımalarını görmekteyiz. Maske kullanımının hayatın bir parçası olduğunun farkındalığı görülmekte ayrıca ağız kısmındaki ifadeye bakıldığında bireylerin bu durumdan memnun olmadıkları görülmektedir. Genel olarak üzüntü, umutsuzluk ve karamsarlığın hakim olduğu görülmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki; pandemi gibi olağanüstü dönemlerde bireyler üzüntü, mutsuzluk ve karamsar olma gibi çökkün ruh haline girebilirler. Bu duyguların yaşanması çok normaldir. Tüm bu duygular sürecin ortaya çıkardığı normal duygu durumu olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca yüz çizimlerindeki ifadelerle bakıldığında; bireylerde pandeminin bir sonucu olarak ölüm gerçeğinin de farkındalığını görmekteyiz. Kurukafa çizimi ile aslında etraflarında olup bitenlerin farkında olduklarını ve ölümü sık sık düşündüklerini veya karşılaştıklarını görmekteyiz. Çizimlerde yüzlerin yanında yer alan mikrop figürleri ile hastalığın yakın çevrelerinde olmasından kaynaklı endişe yaşadıkları ve kaçmak yerine önlem almanın önemli olduğunu düşündükleri sonucuna varabilmekteyiz.

3.1.2. İnsan Çizimleri

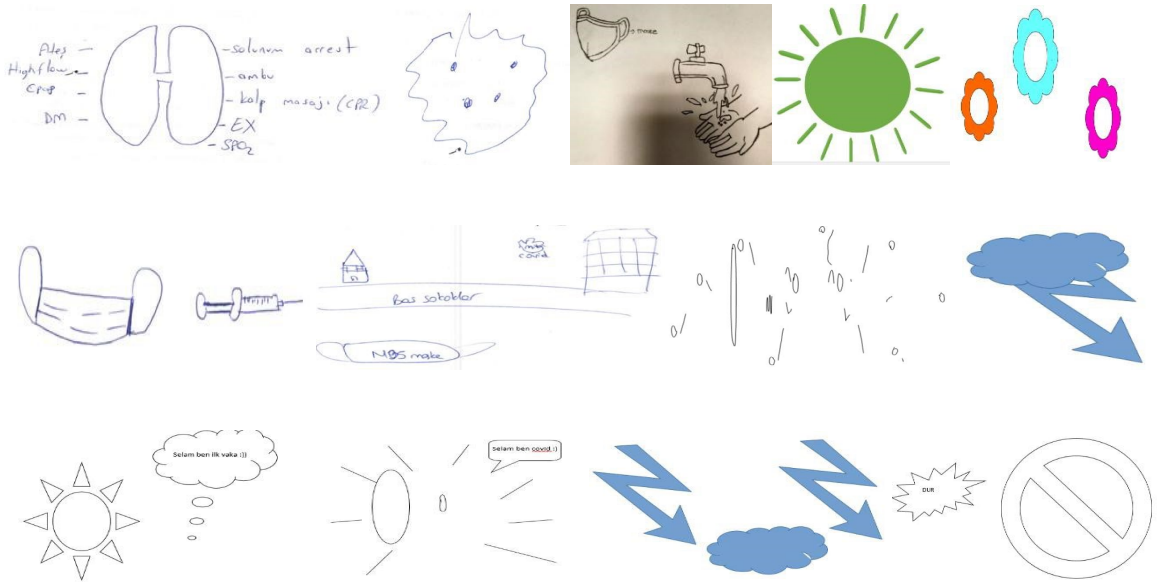

* Toplamda 12 adet insan çizimi yorumlanmıştır.

İnsan çizimlerine bakıldığında fiziksel mesafenin bireylerin hayatına yerleştirdiğini görmekteyiz. Ayrıca fiziksel mesafenin sosyal hayatı etkilemeyeceğini düşünmektedirler. Pandemi sürecinde sağlık çalışanları iş yaşamlarında duygu ve düşüncelerini yakın ve içten bir şekilde birbirleri ile paylaşabilmişlerdir. Bir çizimde gördüğümüz gibi pandeminin hastalar ve hemşireler üzerinde bomba etkisi yarattığı fikrine ulaşılmaktadır. Yüz çizimlerinde olduğu gibi insan çizimlerinde de her bireyin maskeli çizilmesinden maskenin hayatımızın bir parçası haline geldiğini görmekteyiz. Farklı olarak ise özellikle hijyenik bağlamda maske dışında neler yapılması gerektiğinin de farkındalığı bazı resimlerde görülmektedir. Bu noktada sağlık çalışanlarının pandemi döneminde sağlık çalışanı olmaları nedeniyle topluma oranla daha fazla el yıkama davranışı gibi durumlarının ileride obsesif-kompulsif gibi hastalıklara yol açabileceği de unutulmamalıdır.

Ayrıca bazı çizimlerde evde kalınması gerektiğine yönelik vurgulamalarda bulunulmuştur. Yapılan çizimlerden birinde evde kalınması gerektiğinin bir yasaklama bağlamında değerlendirilmesi bireylerin evlerinde hapsedikleri düşüncesini uyandırdığı görülmektedir. Uzmanlar bu durumun ileride bazı sorunlara [agresif davranışlar, asosyal yaşamdan kopamama gibi] yol açabileceğini düşünmektedir (McKay, Minaya, ve Storch, 2020).

3.1.3. Figür Çizimleri

* Toplamda 13 adet figür çizimi yorumlanmıştır.

Figür çizimlerinde bireylerin covid-19 salgınının ortaya çıkardığı sonuçlar konusunda farkındalığa sahip oldukları görülmektedir. Hemşireler sağlık açısından bu hastalığın ne gibi etkilerinin olduğunun

bilincinde görünmektedir. Yüz ve insan çizimlerinde gördüğümüz gibi figür çizimlerinde maske ve hijyen kurallarının hayatlarının bir parçası olduğunu görmekteyiz. Sosyal açıdan boş sokak resimlerinin olması ile yasaklar konusunda farkındalık sahibi olduklarını göstermektedir. Diğer yandan güneş resimlerini covid-19 ile ilişkilendirmeleri bu bağlamda olumsuz bir bilişsel şema oluşturabilir. Covid-19'un yayılması aslında dışarıda temiz hava almakla değil insanlar arasında etkileşim sebebiyle oluşmaktadır. Bu aslında pandemi sonrasında bile bazı bireylerde dışarı çıkmaya yönelik endişeler oluşturabileceği anlamına gelmektedir.

Pandemi sonrası çoğu bireyin sosyalleşme konusunda gerçek anlamda desteğe ihtiyaç duyacağı düşünülmektedir. Çizimlerdeki yıldırım figürleri ile hemşirelerin tehlike hissettiğini ve sadece bireysel değil toplumsal bir tehlike algısını yansıttığını söyleyebiliriz. İzole olmaya yöneldiğimiz bu dönemlerde evimiz dışındaki alanların riskli olduğunu belirtip içe kapanık bir duygu durum haline girildiği sonucuna varılabilir. Sosyal hayattan uzaklaşmanın sonuçları uzun vadede sadece psikolojik sorunlar olarak değil, toplum olma bilinci ve kişiler arası iletişimlerde bozulmalarla karşımıza çıkacaktır.

4. TARTIŞMA

Çizim görsel bir etki yaratma dışında sözlerle ifade edilemeyen gizli kalmış düşüncelerimizin dışı vurumunu kolaylaştıran bir işlemdir. Çalışmamızın amacı cerrahi hemşirelerin Covid19'a yönelik duygu ve düşüncelerinin belirlenmesidir ve bu belirleme işlemi yaparken hemşirelerin ifade etmekten uzak durdukları noktalara çizim analizleri ile ulaşılması hedeflenmiştir.

Çalışmamızda cerrahi hemşireleri en çok kaygı, stres ve üzüntü temaları üzerinde durmuşlardır. Pandemi döneminde fazladan tutulan nöbetler ile dinlenme zamanlarının azalması nedeniyle karşı karşıya kalınan uykusuzluk doğrudan hemşireleri etkilese de hemşireler hastalara verdikleri bakımın kalitesinin azalmasından daha çok kaygı duymuşlardır. Hemşirelerin görüşleri alınırken çocuklarını evde tek bırakma, onların bakımlarını yerine getirememe ve onlara hastalığı bulaştırma gibi endişe ettikleri konular olduğu belirlenmiştir. Shechter vd., (2020) yapmış olduğu çalışmada bizim sonuçlarımıza benzer olarak sağlık çalışanlarının yarısından fazlasının covid-19 nedeniyle akut stres yaşadıkları, sosyal mesafeyi koruyamama ve bulaşma nedeniyle kaygı duyduklarını belirtmişlerdir (Shechte vd., 2020).

Bizim bulgularımıza paralel olarak Aksoy ve Koçak'ın yapmış olduğu çalışmada (2020) artan vaka sayıları nedeniyle hastalara yetişememe korkusu, bulaşa maruz kalma ve sevdiklerinin ihtiyaçlarını giderememe nedenleriyle hemşirelerin stres durumlarının arttığı belirtilmiştir (Aksoy, ve Koçak, 2020).

Çizimler sonucunda uzmanlarımızın yorumları ele alındığında hemşirelerin yaşadıkları pandemi sonucunda obsesif-kompulsif bozukluk ile risk altında olduğu bulunmuştur. Geçtiğimiz yıl 103 sağlık personeli üzerinde yapılan çalışmada bizim sonuçlarımıza benzer olarak hemşirelerde pandemi nedeniyle en çok obsesif-kompulsif bozukluk, depresyon, yeme bozuklukları ve kişilerarası iletişimde bozukluklar olduğu vurgulanmıştır (Uzun vd., 2020). Hemşirelerin uzun saatler kişisel koruyucu ekipmanlar kullanarak daha önce karşılaşılmamış bir virüse karşı savaşmaları üzerlerindeki kaygıyı arttırmıştır. Araştırma sonucumuza benzer olarak Amerika’da yapılan bir araştırmaya göre sağlık profesyonellerinin ölümcül bir virüse karşı savaşırken ihtiyaçlarının sorulmaması ve çalışma koşulları psikolojileri üzerinde olumsuz etkilere sebep olmuştur (Shanafelt, Ripp, ve Trockel, 2020).

Lu vd., (2020) covid-19 pandemi sürecinde sağlık çalışanları ile sağlık kurumlarında çalışan ancak idari görev alan çalışanlar arasında korku, anksiyete ve depresyon değerlerini karşılaştırdığı bir araştırma yapmıştır (Lu vd., 2020). Araştırmada; sağlık çalışanlarının idari çalışanlara kıyasla depresyon seviyelerinin daha yüksek olduğu, kaygı ve korkularının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Hatta daha ileri analiz yapıldığında Covid-19 tanılı hasta bakımında görev alan sağlık çalışanlarının, Covid-19 tanılı hasta ile hiç teması olmayan sağlık personellerine kıyasla iki kat daha fazla oranda kaygı yaşadıklarını ve depresyon duyguları içerisinde olduklarını belirlemiştir (Kaya, 2020). Benzer şekilde araştırmamızda cerrahi hemşirelerin Covid-19’a yönelik duygu ve düşüncelerini çizimle ifade etmelerini istediğimizde çizimlerdeki yüz figürlerinin ağız kısmındaki ifadeye bakıldığında hemşirelerin bu durumdan memnun olmadıkları, genel olarak üzüntü, umutsuzluk ve karamsarlığın hakim olduğu görülmektedir.

Türk Hemşireler Derneği (THD), 6 Nisan 2020’de Covid-19 pandemi sürecinde hemşirelerin yaşadığı riskleri, sorunları ve yaşanan bu sorunlara yönelik önerileri ele aldığı 11 adet rapor sunmuştur. Raporda “nitelikli ve hasta güvenliğini riske atmayacak şekilde bakım verme konusunda karşılaşılan engeller, nitelikli bakım vermeye yönelik sosyal sağlığın sürdürülmesi konusunda karşılaşılan engeller, nitelikli bakım vermeye yönelik psikolojik sağlığın sürdürülmesi konusunda karşılaşılan engeller ve pandemi sürecinde ekonomik mağduriyet ve ek ödemeye ilişkin yaşanan sorunlar” olmak üzere 4 temel konu ele alınmıştır (Türk Hemşireler Derneği, 2020). Ele alınan süreçlere bakıldığında pandemi sürecinden en çok etkilenen grubun sağlık çalışanları olduğu düşünülmektedir. Pandemi sürecinde sağlık çalışanlarının desteklenmesi sürecin daha kolay atlatılmasına destek olacaktır. Kaya (2020) sağlık çalışanlarına gerekli ekipmanların sağlanmasının, psikolojik olarak desteklenmesinin, desteklenmesinin ve güvenliğinin sağlanmasının içinde bulunduğumuz pandemi süreciyle mücadelede en önemli adımlar olduğunu belirtmiştir (Kaya, 2020).

Tuncay vd., (2020) pandemilerde sağlık çalışanlarının psikososyal sağlığını etkileyen faktörleri ele aldıkları çalışmalarında sağlık çalışanlarının kendilerine ve sevdiklerine salgın hastalık bulaştırma korkusunu yaşadıklarını, bakım verdikleri hastalar ile yakınlarını kaybetme korkusu yaşadıklarını, kendilerini güvensiz hissettiklerini belirtmişlerdir (Tuncay, Koyuncu, ve Özel, 2020). Benzer şekilde araştırmamıza katılan cerrahi hemşirelerin çoğunluğunun kaygı, endişe, korku, hüznün ve üzüntüyü bir arada yaşadığı belirlenmiştir.

2020 yılında yapılan bir çalışmada hemşirelerin olumsuz duygularını olumlu duygular ile yendikleri ve hastaların iyileşmesine katkı sağladıkları için gurur duyduklarını belirtmişlerdir (Kang, Li, ve Hu, 2020). Çalışmamıza katılan hemşireler Covid-19 ile ilgili olumsuz düşüncelerin yanı sıra hastaların iyileşmesinin vermiş olduğu mutluluk, taburculuğu sağlanan kişilerle birlikte huzura kavuşma gibi olumlu duygular beslediklerini ifade etmişlerdir.

5. SONUÇ

Tüm sağlık çalışanlarımız özellikle hemşirelerimiz, büyük bir özveri ile çalışarak Covid-19 hastalarına bakım ve tedavi vermiş ve halen vermeye devam etmektedirler. Bizler de Covid19'a karşı aşı takvimimize eksiksiz uyarak ve maske, mesafe, hijyen kuralına uyarak sağlık çalışanlarımıza destek olabiliriz.

“Covid-19 pandemi sürecinde hayatını kaybeden tüm meslektaşlarımızı rahmetle ve saygıyla anıyoruz. Pandemi sürecinde halen çalışmakta olan tüm sağlık çalışanlarımıza minnettarız”.

Teşekkür

Çalışmaya katkı veren tüm cerrahi hemşirelere teşekkürlerimizi sunarız.

Destekleyen Kuruluş

Çalışmayı maddi olarak destekleyen kişi/kuruluş yoktur.

Çıkar Çatışması

Yazarların herhangi bir çıkar dayalı çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

Aksoy, E. Y. ve Koçak, V. (2020). Psychological effects of nurses and midwives due to Covid-19 outbreak: The case of Turkey. Arch Psychiatr Nurs. Oct; 34[5]: 427–433.

Forrester, J. D., Nassar, A. K., Maggio, P. M. ve Hawn, M. T. (2020). Precautions for operating room team members during the Covid-19 pandemic. Journal of the American College of Surgeons. Jun;230[6]:1098-1101. doi: 10.1016/j.jamcollsurg.2020.03.030.

- Galbraith, N., Boyda, D., McFeeters, D. ve Hassan, T. (2021). The mental health of doctors during the Covid-19 pandemic. *The Psych Bulletin*. Apr;45[2]:93-97. doi: 10.1192/bjb.2020.44.
- Ho, C.S., Chee, C.Y. ve Ho, R.C. (2020). Mental health strategies to combat the psychological impact of Covid-19 beyond paranoia and panic. *Ann. Acad. Med. Singapore*. 49, 1–3.
- Kang, L., Li Y. ve Hu, S. (2020). The mental health of medical workers in Wuhan, China dealing with the 2019 novel coronavirus. *Lancet Psychiatry*. Mar;7(3).
- Kaya, B. (2020). Pandeminin ruh sağlığına etkileri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 23, 123-124. doi:10.5505/kpd.64325.
- Lai, J. vd.. (2020). Factors associated with mental health outcomes among health care workers exposed to coronavirus disease. *JAMA Network Open*. 3(3):e203976. doi:10.1001/jamanetworkopen.2020.3976.
- Lu, W., Wang, H., Lin, Y. ve Li, L. (2020). Psychological status of medical workforce during the covid-19 pandemic: a cross-sectional study. *Psychiatry Research*. 288, 112936, 1-5.
- McKay, D., Minaya, C. ve Storch, EA. (2020). Conducting exposure and response prevention treatment for contamination fears during Covid-19: The behavioral immune system impact on clinician approaches to treatment. *J Anxiety Disord*, Aug; 74: 102-270.
- Shanafelt, T., Ripp, J. ve Trockel, M. (2020). Understanding and addressing sources of anxiety among health care professionals during the Covid-19 pandemic. *JAMA*. Advance online publication. 323(21):2133-2134. doi:10.1001/jama.2020.5893.
- Shechte ,A vd., (2020). Psychological distress, coping behaviors, and preferences for support among New York healthcare workers during the Covid-19 pandemic. *General Hospital Psychiatry*. 66:1-8.
- Tuncay, F. E., Koyuncu, E., ve Özel, Ş. (2020). Pandemielerde sağlık çalışanlarının psikososyal sağlığını etkileyen koruyucu ve risk faktörlerine ilişkin bir derleme. *Ankara Medical Journal*. 2, 488-501.
- Türk Hemşireler Derneği. (2020). Covid-19 Hemşire Eğitim Rehberi ve Bakım Algoritmaları. 215-221.
- Uzun, N. D., Tekin, M., Sertel, E. ve Tuncar A. (2020). Psychological and social effects of Covid-19 pandemic on obstetrics and gynecology employees. *J Surg Med*. 4(5):355358. Research article DOI: 10.28982/josam.735384.
- World Health Organization. (WHO) (2020b). Coronavirus disease (Covid-19) outbreak: rights, roles and responsibilities of health workers, including key considerations for occupational safety and health. World Health Organization, Interim guidance, WHO. <http://www.who.int/mpower/en/> Erişim tarihi: 01.08.2021.
- Zhang, Y. vd., (2020). Nurses suffered with more psychological symptoms when fighting against novel coronavirus pneumonia (Covid-19): a longitudinal observational survey of medical staff, *Research Square*. DOI:10.21203/rs.3.rs-35668/v1